

Sven Lütticken – „Jiné performance kultury“¹

Přeložil Jonáš Cink

Père Ubu: Men of Poland, charge!

The Polish Army: I think he means retreat.

Père Ubu: The victory is ours!

The Polish Army: I think he means defeat.

Z písňe *Watching the Pigeons* od Père Ubu²

Fašismus existuje uvnitř každého z nás a zároveň na nás útočí zvenčí. Podrobit svého vnitřního fašistu výslechu je jedna věc, konfrontace s fašisty okolo nás je věc druhá (pokud svou povahu skrývají a svoje sklony k fašismu považují za výjimku).³ Taková konfrontace rozehrává nekonečný proud „stavů pohotovosti v kultuře“, které se skrze sociální platformy dostávají do našich myslí. Vždycky se najde petice, kterou můžeme podepsat, nebo tweet, který můžeme sdílet. A není pochyb o tom, že když se eugenický blbec stane poradcem Borise Johnsona⁴ nebo když se ultrapravičák Piotr Bernatowicz stane ředitelem Centra současného umění U-jazdowski ve Varšavě, je třeba jednat. Je jasné, že když současní umělci spojovaní s prominentními a kdysi

---

¹ Tento text, v anglickém originále „Performing Culture Otherwise“, vyšel ve sbírce *Deserting from the Culture Wars* (eds. Marija Hlavajova a Sven Lütticken), Cambridge: MIT Press, 2020. Esej Svena Lüttickena sbírku otevírá a uvádí čtenáře do témat dezerce a kulturních válek.

Sven Lütticken je kritik a historik umění, profesor na Universiteit Leiden a na Vrije Universiteit Amsterdam. Je také výzkumným poradcem BAK, basis voor actuele kunst, v Utrechtu. Kulturní instituce BAK stojí právě za sbírkou *Deserting from the Culture Wars*.

² Père Ubu a Sarah Jane Morris, „Watching the Pigeons“, desátá skladba z desky *Long Live Père Ubu!*, Cooking Vinyl, COOK CD 497, 2009, kompaktní disk.

³ Michel Foucault koncipoval tezi „fašismus uvnitř nás všech“ v předmluvě k vydání knihy Gillesa Deleuze a Félix Guattariho *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia* z roku 1984 (do angličtiny přeložil Robert Hurley et al., 1977; repr., Londýn: Continuum, 2004). Foucaultova teze je podkladem výzkumné série projektů *Propositions for Non-Fascist Living* (2017–nyní) organizované centrem umění BAK v Utrechtu.

⁴ Viz <https://www.theguardian.com/politics/2020/feb/17/boris-johnson-adviser-quits-over-race-and-eugenics-writings> (pozn. překladatele).

respektovanými galeriemi začnou používat trollovací taktiky a slovník extrémní pravice, máme důvod k obavám.⁵

Levici se často vyčítá, že touží po cenzuře, že se snaží potlačit svobodu slova a vnutit veřejnosti, která o to nemá zájem, radikální politiku. Tím vším má vyhlašovat kulturní války. Ve skutečnosti je to právě pravicové přerámování emancipačních projektů, které můžeme označit za pravou startovní čáru kulturních válek. Ano, progresivisté jsou často ochotni hrát roli strašidel – roli „bojovníků za sociální spravedlnost“ („social justice warriors“), jak je nazývá pravicový slovník. A kritika hegemonních identit podnítila vzestup nových identitarianismů a vytvořila trh s křivdami, stejně jako se některé přehnané reakce na Twitteru staly *raison d'être* určité sekce liberálního komentátorství (mám na mysli tebe, deníku *The Guardian*). To všechno je sice pravda, nemůžeme tím však obhajovat zjednodušování historie, vytváření neexistujících rovnic a obviňování obětí.

Kulturní války mají vždy potenciál vytvářet násilí. Mohou se stát otázkou života a smrti. Kulturní vojáci extrémní pravice legitimizují fyzické násilí, vraždy a terorismus, občas jsou i přímými spouštěči násilí – od Andrease Breivika v Norsku přes střelby v mešitách a shisha barech až po násilí na LGBTQ+ lidech v Brazílii za vlády Bolsonaro.⁶ Po policejní vraždě George Floyda v americkém Minneapolisu v roce 2020 nabraly protesty organizované pod hlavičkou Black Lives Matter novou sílu. Trump tehdy pokračoval v šíření konspiračních teorií, které tvrdí, že úpadek americké kultury je dílem „kulturních marxistů“, a rychle svedl protesty na „Antifu“ nebo „anarchisty“. Ukázal tak, že v kulturních válkách se bojuje za samotné právo dýchat. Kulturní války formují, kazí a ukončují životy. Všechny tyto pocity naléhavosti, nikdy nekončící úzkosti a strachu jsou více než pochopitelné. Přesto je namístě vyvarovat se nebezpečí, které na nás čhává, když se zasekneme v reakčním modu, v němž se z nás stává křečovitá hromádka Pavlovových reflexů. Za války ve Vietnamu byl v protiválečných kruzích hojně používán slogan „Suppose

---

⁵ Viz Ana Teixeira Pinto a Kerstin Stakemeier, „A Brief Glossary of Social Sadism“, *Texte zur Kunst*, 116, (prosinec 2019), dostupné z: [Ein kurzes Glossar zum sozialen Sadismus von Ana Teixeira Pinto und Kerstin Stakemeier \(textezurkunst.de\)](https://www.textezurkunst.de/).

⁶ Virginie Despentes v předmluvě ke knize Paula B. Preciada *Un appartement sur Uranus* (Paříž: Grasset, 2019, s. 11) říká, že zatímco psala, brazilský kongresman Jean Wyllys, který je gay, oznámil svůj odchod ze země, protože se bál o svůj život.

they gave a war and no one came“⁷. Co kdybychom se taky nepřidali – anebo se dokonce úplně vymanili z této války, která je vedena za podmínek nastavených pravicí?

1. Dvě a více kultur

Jestliže se kultura dá považovat za bojiště, je namístě vyjasnit si, s jakým pojetím kultury při bojích v kulturních válkách operujeme. V osmdesátých a devadesátých letech 20. století se zejména Spojené státy staly dějištěm „kulturních válek“ opačných pólů. Pojem „kulturní války“ byl kanonizován Jamesem Davisonem Hunterem v roce 1991.⁸ Pravicový kulturní aktivismus nabral na obrátkách právě v tomto období. Pat Buchanan veřejně volal po „devadesátkové kulturní revoluci“, která měla být stejně rozsáhlá jako „politické revoluce v osmdesátých letech“.⁹ Mezi kulturními válkami na konci osmdesátých let, na začátku devadesátých a současností lze najít přímá spojení. Milo Yiannopoulos nazval Trumpa „prvním skutečně kulturním kandidátem na prezidenta od dob [Pata] Buchanana“.¹⁰ Samozřejmě jsou mezi nimi i rozdíly, místo kulturních válek vedených starými muži, jako byli Buchanan nebo Jesse Helms, máme dnes armády trollů – od *Breitbart*, přes *4chan* až po *Daily Stormer*. Ti dokázali vytvořit satirický online fašismus, který je dnes často nazýván „alt-right“.

Politická revoluce osmdesátých let, o níž se zmiňoval Buchanan, byla výsledkem vlády Ronalda Reagana. Můžeme si pod ní představit neoliberalní odklon od progresivní politiky šedesátých a sedmdesátých let. Buchananova kulturní revoluce byla taktéž reakcí na kulturní revoluci konce té

---

⁷ Do češtiny se tento slogan dá volně přeložit jako: „Představ si, dávali válku, a nikdo nepřišel.“ (pozn. překladatele).

⁸ James Davison Hunter, *Culture Wars: The Struggle to Define America*, New York: Basic Books, 1991.

⁹ Citace z: Richard Serra, „Art and Censorship“, In: *Writings, Interviews*, Chicago: The University of Chicago Press, 1994, s. 218, překlad redakce. Kulturní kritik Brian Wallis k tomu dodává: „Ironií tohoto boje o reprezentaci je, že konzervativním politikům a intelektuálům se v 80. letech minulého století efektivně podařilo kolonizovat kulturu, která se stala předmětem ideologických bojů. Díky jejich častým požadavkům na neideologickou a nepolitickou kulturu působí tato skutečnost opravdu ironicky.“ Brian Wallis, „Democracy and Cultural Activism“, *Democracy: A Project by Group Material*, ed. Brian Wallis, Seattle: At Bay Press, 1990, s. 8, překlad redakce.

¹⁰ Angela Nagle, *Kill All Normies: Online Culture Wars from Tumblr and 4chan to the Alt-Right and Trump*, Winchester: Zero Books, 2017, s. 54.

doby. Pro Buchanana, stejně jako pro současné vojáky kulturních válek (jako příklad uvedu Steva Bannona) byla právě ona prvním hříchem, příčinou úpadku, který je potřeba zvrátit. Extrémní pravice spojuje tento historický moment s úspěchem takzvaného kulturního marxismu, konceptu, který americká extrémní pravice s Lyndonem LaRouchem v čele začala používat v raných devadesátých letech.¹¹ Termín kulturní marxismus (v češtině se setkáme spíše s pojmem neomarxismus) se používá hlavně jako synonymum kritiky rasových nerovností a tradičních genderových identit. Tento trend vychází z éry Bushe a Reagana a jejich šarvátek ohledně politické korektnosti. Mnoho badatelů se shoduje, že kulturní marxismus má podtón nacistického výrazu *Kulturbolschewismus* (kulturní bolševismus). A ačkoli v mnoha genealogiích kulturního marxismu hrají důležitou roli György Lukács a Antonio Gramsci, jeho centrem se stala Frankfurtská škola. Už proto, že několik klíčových členů strávilo část života ve Spojených státech (kulturní marxismus byl v začátcích formulován jako americká teorie zaměřená na USA), byla Frankfurtská škola také snadným terčem antisemitské propagandy.¹²

Jestliže marxismus zredukujeme na židovskou konspiraci s cílem zničit běloško-křesťansko-americkou nadřazenost, jaký je význam slova „kulturní“ ve spojení „kulturní marxismus“? Pojetí kultury v tomto kontextu podivně kombinuje konzervativní esencialismus s pseudomarxistickým superstrukturalismem. Raymond Williams, Terry Eagleton a další sledovali vývoj významu německého slova *Kultur* od počátku 19. století v kontextu romantické kritiky industriálního

---

¹¹ Martin Jay, „Dialectic of Counter-Enlightenment: The Frankfurt School as Scapegoat of the Lunatic Fringe“, *Salmagundi*, 168/169 (podzim 2010–zima 2011), s. 30–40. Zároveň zde navazují na svou esej, v níž se zabývám genealogií pojmu „kulturní marxismus“: „Cultural Marxists Like Us“, *Afterall*, č. 46 (podzim–zima 2018), s. 67–75.

¹² Toto jeden neonacista v popisku videa na youtube napsal jasně, i když se snahou zaobalit to do sofistikovanější verze příběhu: „Frankfurtská škola byla založena v roce 1923 v německém Frankfurtu. Její štáb byl zcela židovský. A její misí bylo zničení bělošské západní křesťanské kultury a vytvoření prostoru pro globální marxismus.“ Video v době překladu již nebylo dostupné.

Pod videem přednášky o kulturním marxismu Andrewa Breitbarta komentátor dodal: „[Breitbart] se o etnických skupinách nezmiňuje, ale čtete mezi řádky.“ Video v době překladu již nebylo dostupné.

A jinde na stránce *Stormfront*: „Mluvit o Frankfurtské škole je ideální, pokud nechceme přímo jmenovat židovství (což často vede k tvrdohlavému odmítnutí dále poslouchat, nebo dokonce k přímému ‚drž hubu‘), ale jmenujeme Žida *správnými jmény*. Lidé už si to generalizují sami – v soukromí svých vlastních myslí.“ Dostupné z: <https://www.stormfront.org/forum/t633959-3/>.

kapitalismu a univerzálního osvícenského chápání civilizace. Už osvícenský filozof Johann Gottfried Herder tvrdil, že existují různé kultury. Pozdější antropologové a etnografové je chtěli všechny pochopit, i když mezi nimi zároveň vytvářeli jasné hierarchie.¹³ Protivníci takzvaného kulturního marxismu považují za samozřejmé, že za normálních okolností by americká kultura měla reflektovat hodnoty přiřazené její (bělošské) populaci – můžeme to sledovat například v Bannonových filmech.¹⁴ Tohle je jedna z charakteristik konzervativního pojetí kultury – kultura by měla reprezentovat přirozené hodnoty společnosti.

Kritici kulturního marxismu pak analyzují kulturní změny od šedesátých let minulého století pomocí schematického superstrukturalismu, který přirozenost zardil. „Kultura“ u nich dostává nový význam – reprezentuje média a akademickou sféru, jež má být prolezá zločinci, kteří kazí a indoktrinují mladé a poddajné spoluobčany. Nekonečné litanie o „liberálních médiích“, německy *Lügenpresse* (lživý tisk), které mají chrlit „fake news“ jdoucí na ruku „liberálním elitám“. Tento diskurz o kultuře ne nadarmo připomíná pokroucenou konspirační verzi Marxova konceptu kultury jako nadstavby, která je vytvářena „právními, politickými, náboženskými, uměleckými nebo filozofickými, zkrátka ideologickými formami, v nichž si lidé konflikt [postavený na ekonomické bázi] uvědomují a [...] vybojuvávají“.¹⁵

Toto hybridní pojetí kultury, jež tvoří základ pravicových kulturních válek, tedy kombinuje konzervativní kolektivismus (kultura *by měla* přirozeně reflektovat hodnoty bělošské, křesťanské většiny) a pseudomarxistický/gramsciánský superstrukturalismus (ideologická *nadstavba* je pod vlivem nepřítele a je nutné znovu nastolit hegemonii). Také je třeba dodat, že tato infiltrace superstruktury má vliv na samotné složení populace. Tyto ďábelské elity čelí podezření, že mají prsty v projektech „populační výměny“ a „genocidy bělochů“ vítáním (muslimských) migrantů.

---

¹³ Raymond Williams, *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*, rev. vyd., New York: Oxford University Press, 1983, s. 87–93; Terry Eagleton, *The Idea of Culture*, Oxford: Blackwell, 2000, s. 1–35, překlad redakce.

¹⁴ Na výstavě *Steve Bannon: A Propaganda Retrospective* (2018), která se konala v prostorech Het Nieuwe Instituut v Rotterdamu, Jonas Staal otevřel téma klíčových tropů a motivů Bannonových filmů při upozorňování na další jeho aktivity.

¹⁵ Karl Marx, předmluva *Ke kritice politické ekonomie* (1859), český překlad dostupný zde: https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1859/Ke_kritice/predmluva.htm.

Kniha Samuela Huntingtona *Střet civilizací*, která po 11. září zaznamenala velký ohlas, změnila trajektorii kulturních válek.¹⁶

Přidal se třetí element, který definuje pravicové pojetí kultury, individualismus nebo také kult suverénní individuality. Novodobým propagátorem individualizované suverenity je například Jordan B. Peterson, kanadský bojovník proti „woke“ kultuře „sněhových vloček“, která se podle něj má šířit na univerzitách. Peterson přirovnal genderovou teorii k maoismu tvrzením, že „jde v podstatě o stejnou ideologii“.¹⁷ Peterson jako nepřítele chápe „postmoderní neomarxismus“ (otřepaná fráze, o něco méně kontroverzní v akademickém prostředí). Přesto se termín „kulturní marxismus“ objevuje v titulcích příspěvků s jeho videi.¹⁸ Peterson tvrdí, že současné kulturní války jsou vedeny spiknutím marxistických postmodernistů, kteří napadají samozřejmá fakta vyjádřená americkou deklarací nezávislosti. Tyto argumenty potom slouží jako teoretický základ prostředí, ve kterém „svoboda slova“ a právo na názor ztělesňují práva „bílého muže“.¹⁹ Pokud spousta aktérů na krajní pravici evokuje reakcionářské tradice, Peterson, jehož lze řadit mezi její umírněnější zástupce, se odvolává na osvícenství, aby podpořil specifickou subjektivitu bílého muže. V tom je ostatně Peterson lepším „čtenářem“ modernity než třeba Jürgen Habermas, jehož liberální opěvování procesu demokratického vyjednávání a veřejné debaty zlehčuje vyloučení, na kterých jsou koncepty veřejnosti a deliberace postaveny.

Achille Mbembe v reakci na Habermase poznamenává, že „pozdně moderní politická kritika bohužel upřednostňuje normativní výklady demokracie a z principu rozumu učinila jednu

---

¹⁶ V původním článku z roku 1993 definuje Samuel Huntington civilizaci jako „nejvyšší kulturní seskupování lidstva a nejširší pojetí kulturní identity na pomezí toho, co odděluje člověka od jiných živočišných druhů“. Samuel P. Huntington, „The Clash of Civilizations?“, *Foreign Affairs*, 72 (3), (léto 1993), s. 24, přel. redakce. Kniha *Střet civilizací* byla v roce 2001 vydána v češtině v překladu Ladislava Nagye.

¹⁷ Channel 4 News, „Jordan Peterson Debate on the Gender Pay Gap, Campus Protests and Postmodernism“, 16. 1. 2018, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=aMcjxSThD54>. Video mělo více než dva miliony zhlédnutí po méně než dvou týdnech od jeho zveřejnění.

¹⁸ Příkladem je: Jordan B. Peterson, „Postmodern NeoMarxism: Diagnosis and Cure“ (přednáška, Torontská univerzita, Toronto, 28. 6. 2017), dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=s4c-jOdPTN8>; Jordan B. Peterson, „Postmodernism and Cultural Marxism“, 6. 7. 2017, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=wLoG9zBvvLQ>.

¹⁹ Příkladem je: Jordan B. Peterson, „The Meaning and Reality of Individual Sovereignty“ (přednáška, Independent Institute, San Francisco, 2. 5. 2019), dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=JpA5iDpnrw>.

z nejdůležitějších součástí jak modernity, tak výkladu suverenity“.²⁰ Mbembe se zde zaměřuje na suverenitu politickou a teritoriální, avšak suverenita v rámci politiky těla je ve výsledku zakořeněna v jednotlivci, který tvoří *Volk* či *demos* (lid). Podle Mbembeho vykládá Habermas koncept demokracie takto: „základním vyjádřením suverenity je produkce obecných norem tvořených tělem (*demos*), jež je složeno z rovných a svobodných mužů a žen. Tyto ženy a tito muži jsou považováni za plnohodnotné subjekty schopné sebepochopení, sebeuvědomění a sebeprezentace“.²¹ Habermas přitom ignoruje, že chápání *demos* bylo vždy vylučující a že jakákoliv definice *demos*, která se vztahuje na svobodné muže (a později ženy), je založena na nekropolitickém chápání života samotného – na vlastní půdě a hlavně v koloniích. Habermasova posedlost osvíceneckým chápáním demokracie má klapky na očích, dojde-li na její vlastní podíl na utváření režimu, který vždy chápal schopnost racionálně myslet na základě rasy. Podle terminologie Denise Ferreira da Silva existuje univerzální racionální subjekt, takzvané „transparentní já“, a proti němu postavené rasově a genderově podmíněné „ovlivnitelné já“ (*affectable I*), které není schopno žádné sebekontroly.²² Což je jen jasná ukázka toho, jak dnes někteří domněle levicoví univerzalisté mohou skončit až u posilování pravicových výkladů zatvrzelým odmítáním řešit povahu univerzalizmu.

Reakcionáři se v dnešních kulturních válkách snaží prosadit právo „bílého muže“ na suverénní subjektivitu na úkor ostatních a nárok „bílé populace“ na suverenitu kolektivní. I když stoupenci suverenity jednotlivce nemusejí být stejní lidé, kteří básní o přirozené kolektivitě všech (nebo bílé rasy), jde nakonec o dvě strany téhož sociálního darwinismu. Současný fašismus je spíše „zamotané klubko nevypočitatelných představ“ než jednolitá ideologie.²³ Petersonův důraz na suverénní individualitu silného muže rezonuje napříč touto spleť hnutí a tendencí. Je pohonnou hmotou pravicových bojovníků kultury, kteří mohou zastávat názory, jež jsou daleko extrémnější než to, co by si dovolil říct sám Peterson (který je mnohem opatrnější v otázkách rasy než

---

²⁰ Achille Mbembe, „Necropolitics“, do angličtiny přeložil Libby Meintjes, *Public Culture*, 15 (1), (2003), s. 13.

²¹ Tamtéž, překlad redakce.

²² Denise Ferreira da Silva, *Toward a Global Idea of Race*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2007.

²³ Ana Teixeira Pinto, „Capitalism with a Transhuman Face: The Afterlife of Fascism and the Digital Frontier“, *Third Text*, 33 (3), (2019), s. 320.

v tématech týkajících se genderu, ačkoli i tam často vysílá svým podporovatelům opatrné rafinované signály).

Podle analýzy vědeckých pracovníků, jako je Robert O. Paxton, se fašistický projev nikdy nezaobíral ideologickou poslušností, vždy mu šlo o efekt a schopnost uzurpovat moc. Fašistické řečové akty jsou doslova bojová slova, vytvořená na principu očekávání násilí a příležitostně sloužící jako nástroje jeho podněcování. Propaganda profesionálních médií hrála přesně tuto roli od dvacátých do čtyřicátých let minulého století. Jestliže kultura moderny byla nadstavbou udržovanou kádrem odborníků, současná kultura se již nafoukla k prasknutí. Je nekonečně preformována každým, komu se podaří uzurpovat její část. Existují organizátoři, mocné nadnárodní společnosti a operace řízené think tanky, ale pokud sdílíte emoční příspěvky o migrantech, genderu nebo klimatické změně, pracujete v kulturních válkách na volné noze. Totéž se děje i v případě, že sjíždíte poslední PragerU videa ve svých feedech.

Ačkoliv pravice často zastává teoreticky vznešený ideál kultury, pro každodenní praktický život přijala jeho daleko jednodušší verzi. Její proponenti podporují subjektivitu *online trollů*, která se vyznačuje přecitlivělostí, ublíženectvím a důvěrou ve svůj suverénní status. Naproti tomu emancipační přístup, který je na hony vzdálený redukcí kultury na řečové akty a na abstraktní „právo na názor“, vnímá kulturu jako tělesnou a intersubjektivní, jako performanci vztahů, v níž, jak říká Karen Barad, vztahy (*relations*) nevyplývají z identity jejích členů, ale právě naopak.²⁴

2. Avantgarda, dezerce, úprk

Kapitalismus je v krizi od raných sedmdesátých let. Neoliberalismus stagnuje. A to i přes všechna kreativní narušení globálního kapitalismu pod taktovkou Silicon Valley, jež jsme mohli od roku 1989 pozorovat. Je to „táhlá krize“, jak ji popisuje Joshua Clover, poznamenaná propadem produkce a pokračující financiací ekonomie.²⁵ Klíčový byl rok 1973 – ropná krize, kolaps brettonwoodského systému, založení opční burzy v Chicagu a uveřejnění Blackova-

---

²⁴ Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*, Durham: Duke University Press, 2007, s. 136–137.

²⁵ Joshua Clover, *Riot. Strike. Riot: The New Era of Uprisings*, Londýn: Verso Books, 2016, s. 129–152.

Scholesova modelu.²⁶ V následujících dekádách jsme mohli být svědky masivní redistribuce bohatství k už tak bohatým částem společnosti, což mělo nahradit obecný růst a řešení rostoucích rozdílů v příjmech, zadluženosti a růst „přebytečné populace“.²⁷ Tato dlouhá krize, která od sedmdesátých let postupně přerostla v rostoucí katastrofu, je naší dnešní realitou. Wolfgang Streeck načrtává blízkou budoucnost takto:

„V zoufalé snaze udržet zisky a akumulaci kapitálu v chodu se budou hledat stále nové způsoby, jak využít přírodu, prodloužit a zintenzivnit pracovní dobu a podpořit takzvané kreativní finance. Scénář ‚stagnace s náhodnými ekonomickými bublinami‘ si lze pravděpodobně představit jako bitvu všech proti všem, narušenou občasnou panikou a hrami na ‚konce‘, které se stanou všeobecně oblíbeným koníčkem.“²⁸

Clover dává takovéto válce podobu „rebelie přebytečných“.²⁹ Industriální éra přinesla organizovaná dělnická hnutí a stávky, doba překerní a nadbytečné práce naproti tomu zaznamenává nárůst nepokojů. Tyto nepokoje často reflektují rasu a etnicitu, od amerických „rasových nepokojů“ v šedesátých letech po povstání Black Lives Matter v reakci na smrt George Floyda v roce 2020 (v tomto případě Trump a jeho zastánci nerozlišovali mezi násilnými nepokoji a pokojnými protesty).

Dlouhá krize má tendenci podkopávat stávky (i když se samozřejmě stále konají), což má vliv na občanská hnutí. Dnešní nostalgie po Straně je symptomem jejího úpadku, samotná myšlenka revoluční avantgardy rovněž nezůstala nedotčena. Konec západní poválečné éry prosperity – květen 1968, oblíbený strašák pravicových kulturních bojovníků, byl nejednoznačným historickým momentem, v němž se odehrálo a proplétalo několik „květnů 68“ od

---

²⁶ Tamtéž, s. 131–132.

²⁷ Pojem „surplus population“ se ve většině marxistické literatury do češtiny překládá jako „přebytečné obyvatelstvo“, ale můžeme se setkat i s pojmem „průmyslová rezervní armáda“ (pozn. překladatele).

²⁸ Wolfgang Streeck, „How Will Capitalism End?“, *New Left Review*, č. 87 (květen–červen 2014), s. 58, překl. redakce.

²⁹ Joshua Clover, *Riot. Strike. Riot: The New Era of Uprisings*, Londýn: Verso Books, 2016, s. 153–174.

anarcholibertariánů po maoisty.³⁰ Květen 1968 je často interpretován *klasicky* – v duchu marxisticko-leninistické nebo maoistické teorie. A skutečně, dělnické stávky, které byly součástí studentských protestů, mohly naznačovat, že dělnická pracovní třída byla stále schopná stát se vlastním subjektem revoluce. Ve Francii, Itálii, Německu a dalších zemích se skupiny maoistů a operaistů dostávaly do továren, kde se pokoušely radikalizovat a organizovat pracující. Minimálně operaisté a jejich němečtí spojenci se soustředili na nekvalifikované „masy pracujících“.³¹

Jestliže ve dvacátých letech Lenin tvrdil, že politickou revoluci Sovětského svazu je třeba doplnit a završit kulturní revolucí, květen 1968 byl revolucí kulturní, jež hledala revoluci politickou. Teoretici Herbert Marcuse a Hans-Jürgen Krahl spojovaní s květnem 1968 tvrdí, že s rostoucím významem vědecké, intelektuální a kulturní práce se „nadstavba“ více a více spojuje se „základnou“ a rostoucí kognitariát je součástí pracovní síly.³² Marcuse tvrdí, že v současném kapitalismu se pracující třída rozrostla „a zahrnuje velkou část ‚střední třídy‘ (producenty nadbytku, a tudíž ‚produktivní práce‘): bílé límečky, pravidelně placené zaměstnance, techniky, vědce, různé specialisty, dokonce i ‚odvětví služeb‘, reklamu a tak dále. To znamená, že vykořisťování se jako objektivní podmínka rozšířilo (i když v různé míře) mezi stále větší části populace.“³³

---

³⁰ O různých květech 1968 píše Alain Badiou, *The Communist Hypothesis*, do angličtiny přel. David Macey a Steve Corcoran, Londýn: Verso Books, 2010, s. 43–67.

³¹ O tomto tématu píše Steve Wright, *Storming Heaven: Class Composition and Struggle in Italian Autonomist Marxism*, Londýn: Pluto Press, 2002, s. 76–81, 107–108, 176–196. V německém kontextu: Sebastian Kasper, *Spontis: Eine Geschichte antiautoritärer Linker im roten Jahrzehnt*, Münster: Edition Assemblage, 2019, s. 33–37, 51–66. Hlavní postavou německého výzkumu teorie a historie pracující masy byl Karl-Heinz Roth.

³² Hans-Jürgen Krahl, „Thesen zum allgemeinen Verhältnis von wissenschaftlicher Intelligenz und proletarischem Klassenbewusstsein“, In: *Konstitution und Klassenkampf. Zur historischen Dialektik von bürgerlicher Emanzipation und proletarischer Revolution. Schriften, Reden und Entwürfe aus den Jahren 1966–1970*, 1969; repr., Frankfurt nad Mohanem: Verlag Neue Kritik, 2007, s. 336–351. Vysvětlení Krahla jako raného teoretika „kognitariátu“ a potřeby nových organizačních forem je zde: Franco „Bifo“ Berardi, *The Soul at Work: From Alienation to Autonomy*, přel. Francesca Cadel a Giuseppina Mecchia, Los Angeles: Semiotext(e), 2009, s. 66.

³³ Herbert Marcuse, „Cultural Revolution“, *Towards a Critical Theory of Society: Collected Papers, Vol. 2*, ed. Douglas Kellner, bez data, circa 1970; repr., Londýn: Routledge, 2001, s. 127, přel. redakce.

Kulturu již nebylo možné chápat jako řadu symbolických šarvátek, kde se skutečný konflikt vedl na základě ideologických postojů; kultura byla a je součástí skutečného konfliktu a jeho předvoje. Za dlouhé krize se z kultury stala důležitá součást zisku a redistribuce bohatství odspodu.³⁴

Pracovníci kultury jsou systematicky stavěni proti sobě jako kreativní podnikatelské subjekty. Bini Adamczak tvrdí, že kapitalistické hodnoty spojují lidi až poté, co je rozdělí.³⁵ V rámci limitů neoliberálního kapitalismu byli členové této nové kulturní třídy v mnoha ohledech průkopníky transformace. Po dlouhém období změn z roku 1968 a ve spolupráci s autonomními, feministickými, queer a dekoloniálními skupinami vyvolali „dlouhou kulturní revoluci“, která následně podnítila odpor. Vítejte v kulturních válkách, ve kterých se emancipační agenda kulturní revoluce pozdních šedesátých let a její kritika privilegií, hierarchií a buržoazních konvencí mění v děsivou konspiraci, jež slouží jako dokonalá ochrana pro zastánce hierarchií, privilegií a neofeudálních forem vlády nad subalterní „přebytečnou populací“.

V polovině sedmdesátých let začínalo být jasné, že okamžik „klasického“ revolučního rozchodu s kapitalismem skutečně pominul a že kultura se stala spíše průkopníkem nové fáze kapitalismu než symbolem socialistického jara. To vyvolalo politické a estetické otázky ohledně samotného konceptu avantgardy. V kontextu radikální politiky doby po Francouzské revoluci se vojenský koncept „předvoje“ začal používat při analýze role umění ve společnosti. V roce 1825 napsal následovník hraběte Saint-Simona dialog, ve kterém předpokládal, že umělci budou avantgardou nově vznikající společnosti.³⁶ O vztahu mezi uměleckou a politickou avantgardou toho bylo napsáno mnoho, ať už v kontextu raného Sovětského svazu nebo Západu ve dvacátých a třicátých letech minulého století.

V poválečné éře se Situacionistická internacionála snažila být více než „pouhou“ uměleckou avantgardou a ve snaze stát se „správnou“ politickou avantgardou vykazala většinu svých umělců. Její de facto vůdce Guy Debord si představoval květen 1968 jako antileninistickou,

---

³⁴ Příkladem je: Andrea Fraser, „Le 1%, C'est Moi“, *Texte zur Kunst*, č. 83 (září 2011), s. 114–127; „There's No Place Like Home“, *Texte zur Kunst*, č. 83 (září 2011), s. 144–160.

³⁵ Bini Adamczak, *Beziehungsweise Revolution: 1917, 1968 und kommende*, Berlín: Suhrkamp, 2017, s. 75.

³⁶ Autorem dialogu „L'artiste, le savant et l'industriel“ byl nejspíš Olinde Rodrigues. Odkazují se zde na: Matei Calinescu, *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, Durham: Duke University Press, 1987, s. 102–105.

radně-komunistickou revoluci.³⁷ Debordovo životní dílo je plné válečné symboliky a fantazie. Četl a publikoval Carla von Clausewitze, pomocí techniky détournementu použil stopáž z filmu *Útok lehké kavalerie* (1936) k ilustracím kampaní situacionistů ve svém filmu *In girum imus nocte et consumimur igni* (1978) a strávil spoustu času nad vývojem a marketingem hry *Game of War*.³⁸ Debordův vojenský fetiš byl výraznější v sedmdesátých letech, kdy se Debord v podstatě stal generálem bez vojáků. V té době také docházelo k převrácenému či proměněnému avantgardnímu vyobrazení vojenství i v jiných oblastech.

Konkrétním příkladem doby je text z roku 1977 od Jeana-Jacquese Lebela, dalšího veterána května 1968. Lebel se v té době z institucionálního světa umění do značné míry stáhl. V eseji napsané pro katalog rané výstavy Centre Pompidou uvažuje o muzeu jako o spouštěči „obnovy měst“ (neboli gentrifikaci), jako o zradě žité kreativity, která byla příslibem roku 1968, ve prospěch mrtvého umění. Ve stejném eseji také přemýšlel o vzestupu Autonomie Operaie a Indiani Metropolitanani v Itálii. Tato témata uzavírá „scénářem pro happening“, který nazývá „Strategií vítězství“, a navrhuje:

„Opustit to, co je omezující, destruktivní nebo opakující se ve špatném slova smyslu. Otevřít se všemu, co vytváří a prohlubuje autonomii. Vložit svou energii a touhu do sociálních pozic, kde je možné vytvářet a vyměňovat rozvratné a nesebevražedné intenzity. Opustit, ale pro dobro.“³⁹

Lebel navazuje na své spřízněné myslitele Gillesa Deleuze a Félixu Guattariho, inspiruje se vzestupem postoperaistického autonomismu (a samozřejmě následuje vývoj v Itálii, kde

---

³⁷ V angličtině se používá výraz „council communism“, v němčině „Rätekommunismus“ – hnutí, které se do povědomí (hlavně) v západní Evropě dostalo po ruské revoluci v roce 1917. Teorie radního komunismu se zakládá na lokálních dělnických radách a odmítá autoritativní socialistickou vládu a leninistický proud marxismu (pozn. překladatele).

³⁸ Malá edice stolní hry *Game of War* Guye Deborda byla uvedena v roce 1977 a objevila se ve filmu *In girum imus nocte et consumimur igni* (1978). Debord chtěl vytvořit velkoobchodní verzi hry. Byl něco jako šedá eminence francouzského nakladatelství Champ Libre, které publikovalo francouzské překlady Clausewitze. Debord např. v dopise z 16. dubna 1972 adresovaného Gérardu Lebovici poukazuje na (veřejné) francouzské překlady Clausewitzových textů z 19. století. Guy Debord, *Correspondance* 4, Paříž: Arthème Fayard, 2004, s. 541–542.

³⁹ Jean-Jacques Lebel, „Dés-ir/Dés-ordre“, In: *À pied, à cheval et en Spoutnik: Quelques écrits 1961–2009*, repr., Paříž: Beaux-arts de Paris, 2009, s. 62. Z francouzštiny přeložil Jean-Jacques Lebel, z angličtiny překladatel. Tento text byl původně vydán v katalogu *Paris-New York*, Centre Georges Pompidou, Paříž, 1977.

operaistické zaměření na autonomii pracujících dalo prostor obecnějšímu, autonomistickému organizování, které už nebylo svázané falešným slibem revoluce proletariátu).⁴⁰ Podobný fenomén můžeme pozorovat i jinde, německé hnutí „Sponti“ inspirované italským operaismem a Autonomií upustilo od fungování na půdě továren a začalo se soustředit na *autonome Lebensformen* (autonomní formy života) a sdružovat se okolo squatů a menších autonomně řízených kolektivů a iniciativ. Snesla se na ně však kritika, že idealizace určité alternativní levicové scény jako jádra budoucího socialismu nemůže představovat seriózní strategii.⁴¹

V kontextu tohoto prostředí začaly v umění a aktivismu figurovat představy o úniku, exodu a dezerci inspirované Deleuzovými a Guattariho myšlenkami. Deleuze a Guattari ve svých knihách citují George Jacksona: „Je možné, že unikám, ale po celou dobu úniku budu hledat zbraň.“⁴² Na tuto myšlenku odkazuje koncept „linií úniku“ v knize *Tisíc plošin* (1980, česky 2010), kterou často citují novodobí autonomističtí teoretici: „Kombinace útěku a vynalézavosti, dezerce státního aparátu a hnutí nových zřízení, vynález *ústavního útěku* (*instituent flight*) je specifickou kvalitou válečné mašinerie.“⁴³ Stejně jako Lebel v sedmdesátých letech si to anonymní kolektiv *Neviditelná komise* (*Comité invisible*) vykládá pomocí otevřeně (proti)vojenského významu slova „dezerce“ a zdůrazňuje naléhavost „rozhodnutí dezertovat, opustit řady, organizovat se, odloučit se, klidně nepozorovaně, ale v každém případě *hned*“.⁴⁴

---

⁴⁰ Soudobý dokument tohoto vztahu je *Recherches*, č. 30 (listopad 1977), „Les Untorelli“, jehož součástí jsou také texty od Félixu Guattariho a Francesca „Bifa“ Berardiho.

⁴¹ Sebastian Kasper, *Spontis: Eine Geschichte antiautoritärer Linker im roten Jahrzehnt*, Münster: Edition Assemblage, 2019, s. 154.

⁴² Gilles Deleuze a Félix Guattari, *Tisíc Plošin*, do češtiny přel. Marie Caruccio Caporale, Praha: Herrmann & synové, 2010, s. 231.

⁴³ Gerald Raunig, „Nomadic Lines of Invention“, *Transversal*, duben 2008, dostupné z: <https://transversal.at/transversal/0307/raunig/en>, přel. redakce.

⁴⁴ *Neviditelná komise*, *Now*, do angličtiny přel. Robert Hurley, Los Angeles: Semiotext(e), 2017, s. 18, do češtiny přel. redakce.

Filozof Peter Osborne později problematizuje přesvědčení, že „svoboda se v hnutí projevuje přímo politicky“, což spojuje s (post)operatismem a Autonomií, „a že je podmíněna opuštěním (,exodem‘) současných kapitalistických forem společnosti“.⁴⁵ Osborne dále tvrdí:

„...v ironické mimesis autonomního uměleckého díla tato autonomie od – či oddělení od – převládajících forem společenské praxe činí jakýkoli výkon pozitivní svobody *impotentním*; a jak známo, impotence je cenou za autonomní kritičnost umění. Politická autonomie, v tradici hnutí *Autonomia*, tedy není negací autonomie uměleckého díla, nýbrž spíše její ironickou politickou mimesis.⁴⁶

Tato diagnóza se však vztahuje spíše na politické tradice, které na konci šedesátých let vystaly z amerického hnutí Nový komunismus, jehož ozvuky najdeme například ve *Whole Earth Catalog* Stewarta Branda.⁴⁷ Přičemž dnes jsou tato hnutí zastoupena ve formě kyberlibertariánství a kyberfašismu od Nicka Landa po Petera Thiela. Novým komunistům se podařilo oživit mýtus americké osadnické politiky (takzvaný *frontier myth*) a uprchnout „na venkov“. Kulturní teoretička Ana Teixeira Pinto tvrdí, že v tomto kontextu je právo vystoupit, odstranit sebe samého „jediným smysluplným právem“. Dodává, že tento typ odchodu je založen na opuštění ostatních, to je „formální vysvětlení toho, čemu se neformálně říká ‚white exodus‘ (odchod bělošské populace)“.⁴⁸ Pokud jsou hranice mezi „exitismem“ a autonomistickým útekem a dezercí takto tenké, je třeba pochopit jejich zásadní rozdíly. Architekt a aktivista Stavros Stavrides se na problematiku dívá z autonomistické perspektivy a poznamenává:

„Cítím jisté rozpaky a pochybnosti vůči přesvědčení, že máme schopnost vybudovat si vlastní malé enklávy jinakosti, malé osvobozené pevnosti, které budou příležitostí k ochraně před mocí státu. Nemyslím si, že budování komunit odboje není důležité, ale neměli bychom je rámovat

---

⁴⁵ Peter Osborne, „Theorem 4. Autonomy: Can It Be True of Art and Politics at the Same Time?“, In: *The Postconceptual Condition: Critical Essays*, Londýn: Verso Books, 2018, s. 130.

⁴⁶ Tamtéž, s. 131, přel. redakce.

⁴⁷ Stewart Brand publikoval první vydání časopisu *Whole Earth Catalog* v roce 1968. Jednalo se o kontrakulturní publikaci, která se zabývala tématy okolo DIY, ekologie a soběstačnosti. Pod sloganem „access to tools“ (přístup k nástrojům) většinu časopisu vyplňovaly recenze různých výrobků (pozn. překladatele).

⁴⁸ Ana Teixeira Pinto, „Capitalism with a Transhuman Face“, In: Maria Hlavajova a Sven Lütticken, *Deserting from the Culture Wars*. BAK, 2020, s. 331–332, přel. redakce.

jako izolované enklávy, měli bychom se je pokusit uchopit jako potenciální síť vzdoru, které společně představují pouze jednu část odboje. Se sklonem k víře, že osamocená komunita se svými izolovanými statky a uzavřenými pravidly může být baštou osvobozeného práva na sebeurčení, budeme nutně poraženi.“⁴⁹

Popularita autonomismu v některých částech uměleckého světa je jedním ze znaků rostoucí centralizace organizačních záležitostí uměleckého světa jako celku od sedmdesátých let. Kulturní pracovníci si byli vědomi své role v kapitalistické kulturní revoluci. Byli a jsou pěšáky na volné noze. A proto se snažili dělat věci jinak – od institucionální kritiky až po šíření samoorganizovaných prostorů a platform. Nedávné tvrzení Freda Motena a Stefana Harneyho se stalo významným krokem: autonomismus má „dluh vůči černošské radikální tradici. V Autonomii, v militantní nátuře postworkerismu neexistuje žádný vnějšek, odmítnutí se odehrává uvnitř a praktikuje svou pauzu, svůj útěk, svůj exodus zevnitř“.⁵⁰ Harney a Moten využívají tuto strategii, kterou nazývají *undercommoning* institucí, při vytváření *maroonských* komunit na univerzitách i na jiných místech, které podle nich není možné dostatečně reformovat.⁵¹ Na druhé straně určité formy institucionální kritiky nebo „institucionálního osvobození“ mají stále naději na proměnu i těch nejvíc zatvrzelých obrů: britská Tate se vzdala sponzorování od BP (British Petroleum), aktivisté donutili Warrena Kanderse odstoupit z představenstva Whitney, patronát rodiny Sacklerů je pod všeobecným tlakem a otevření nové „woke“ MoMA v roce 2020 bylo

---

⁴⁹ An Architektur, „On the Commons: A Public Interview with Massimo De Angelis and Stavros Stavrides“, *e-flux journal*, č. 17 (červen 2010), dostupné z: <https://www.e-flux.com/journal/17/67351/on-the-commons-a-public-interview-with-massimo-de-angelis-andstavros-stavrides>.

⁵⁰ Stefano Harney a Fred Moten, *The Undercommons: Fugitive Planning and Black Study*, Wivenhoe: Minor Compositions, 2013, s. 64.

⁵¹ Moten a Harney pracují s kritikou (nejen) amerického systému univerzit, který má být pokračovatelem elitismu, rasismu a koloniálních praktik. Pojem *undercommons* používají k popisu postavení lidí, kteří z takového systému neprofitují, naopak jsou jím často zadupáváni. Přesto na půdě univerzit figurují a využívají její zdroje k subverzi systému. Vytvářejí se tak komunity (hlavně černošských) pracovníků a pracovníc aktivně bojující proti současné podobě akademie z prostředí jejích vlastních institucí i mimo ně. *Undercommoning* je potom aktivní proces takovéto práce. Více na: „Undercommoning Within, Against and Beyond the University-as-Such“, 4. červen 2016, dostupné z: <https://undercommoning.org/undercommoning-within-against-and-beyond> (pozn. překladatele).

doprovázeno veřejnou kritikou – inkluzivnější a rozmanitější kolekce sama o sobě nestačí.⁵² Jak píše Jack McGrath:

„Příslib New Dealu 21. století může nakonec zachránit umělecké instituce od naprosté závislosti na bankách a miliardářích, ale mezitím je potřeba, aby muzejní rady vyslyšely výzvy aktivistů a očistily se od těch nejhorších pachatelů. Jestli se tak nestane, všechna dobrá práce osvícenějšího kurátorstva bude správně vnímána jako *art-washing* – pouhý nástroj k praní peněz a pověsti globální dravé elity.“⁵³

Během koronavirové krize se záhy ukázalo, jak reagují muzea vykazující progresivní hodnoty, když jde do tuhého. Newyorská MoMA, ztělesnění obscénního bohatství, rychle ukončila smlouvy se vzdělávacími pracovníky na volné noze. Vzdělávací sekce muzeí ve Spojených státech mají větší zastoupení etnických minorit než zbytek sektoru, MoMA tedy nechala lidi z nejzranitelnějších skupin napospas krizi.⁵⁴ Jak se dalo předpokládat, po zabití George Floyd a totéž muzeum publikovalo na domovské stránce webu výzvu za „rovnost a spravedlnost“.

Ekonomické, sociální a duševní krize způsobené covidem-19 rychle napomohly v umění ke vzniku nové normality neoliberální ekonomie pozornosti 2.0 s neopadajícím tlakem na výkon. Po uzavření prostor v institucích a znemožnění setkávání se sociální média a video platformy staly

---

⁵² Britská galerie Tate se vzdala sponzorování od BP po letech nátlaku aktivistů ze skupiny Liberate Tate (viz <https://www.theguardian.com/environment/gallery/2016/mar/19/liberate-tates-six-year-campaign-to-end-bps-art-gallery-sponsorship-in-pictures>).

Aktivisté se v roce 2019 dožadovali odstoupení Warrena Kanderse z galerie Whitney v New Yorku, důvodem bylo jeho kontroverzní napojení na výrobu chemických zbraní (viz <https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/jul/25/warren-kanders-whitney-museum-board-resigns-protest>).

Zapojení rodiny Sacklerů v uměleckém světě je dlouhodobě kritizováno kvůli jejich napojení na farmaceutickou firmu, která uměle vytvořila opioidovou epidemii v USA; viz <https://www.newyorker.com/magazine/2017/10/30/the-family-that-built-an-empire-of-pain> (pozn. překladatele).

⁵³ Jack McGrath, „What the New MoMA Misunderstands About Pablo Picasso and Faith Ringgold“, *Frieze*, 18. 10. 2019, dostupné z: [What the New MoMA Misunderstands About Pablo Picasso and Faith Ringgold | Frieze](#), přel. redakce.

⁵⁴ Arlene Dávila, „In Memoriam of the Art World's Romance with Diversity“, *Hyperallergic*, 17. 4. 2020, dostupné z: <https://hyperallergic.com/556290/in-memoriam-of-the-artworlds-romance-with-diversity>.

privátními fóry pro performanci kultury. V koronavirové verzi ekonomiky pozornosti, která odsunula spoustu kulturních pracovníků na pozice „zbytného“ prekariátu, se sdílení osobních úvah, videí, tipů na čtení, receptů nebo náčrtků stalo nutností. V takových podmínkách se paradoxy prefigurativní praxe – jak utvářet solidaritu a budovat autonomii v ekonomickém systému navrženém tak, aby se solidaritě a autonomii buď předcházelo, nebo aby se daly zneužívat – staly jen více znepokojující a matoucí.

Zatímco Facebook, Zoom a další platformy zažívaly rekordní návštěvnost, umělec Jonas Staal a právník Jan Fermon zahájili kampaň s názvem *Collectivize Facebook* – online, bez plánovaného otevření v Berlíně, ale zato s použitím stejného platformu, které je třeba přestavět na jiných ekonomických i strukturálních základech.⁵⁵ Pro muzea, stejně jako pro technologické korporace jednadvacátého století nebo státní instituce je prvořadá *Organisationsfrage* (otázka organizace).⁵⁶ Pozitivní dezerte kulturních válek musí znamenat odchod od forem suverénní individuality tvořící vlastní tvůrčí a kolektivní; opětně vzorů hovorů vzešlých z izolace a ze strachu ze společenského úpadku; změnu jednání na základě proměny vztahů; transformaci nebo převrat stávajících institucionálních podob; revizi procesu institucionalizace; a vytváření pařátit, uměleckých organizací, kolektivních osobností a provozních fikcí, spojení a koalic.⁵⁷

3. Ty a co internacionálního?

Raymond Williams, jeden z předchůdců kulturních studií, rozlišoval mezi reziduálními, dominantními a emergentními společenskými formami:

„Výrazem ‚emergentní‘ formy míním za prvé, že nové významy a hodnoty, nové praktiky, nové vztahy a nové druhy vztahů se neustále vyvíjejí. Je však mimořádně složité rozlišit mezi těmi, které jsou ve skutečnosti prvky nové fáze dominantní kultury [...] a těmi, které se k ní stavějí

---

⁵⁵ Viz *Collectivize Facebook*, dostupné z: <https://collectivize.org>.

⁵⁶ On organizing/socializing AI, viz esej Dana McQuillana publikovaná ve stejné sbírce jako první vydání tohoto textu (*Deserting from Culture Wars*).

⁵⁷ „Instituting otherwise“ (jiné pojetí institucí) je součástí přemýšlení o infrastruktuře umění, výzkumu a sociálního aktivismu na půdě BAK, basis voor actuele kunst, v Utrechtu od jeho založení.

alternativně nebo stojí v opozici, tj. emergentní v pravém slova smyslu, ne pouze v hávu nového.“⁵⁸

Williams jako marxista měl na mysli klasický příklad vzestupu nejdříve buržoazie a poté třídy pracujících a jejich nových kulturních norem, v obecné rovině pak tvrdil, že v každé společnosti „vždy existuje společenské bytí a vědomí, které je zanedbáváno a vyloučeno: alternativní vnímání druhých v blízkých vztazích i nové vjemy a praktiky v rovině materiálního světa“.⁵⁹ Je tedy možné zasahovat do těchto procesů „emergence“ a formovat je? Vždyť i Williams psal, že emergence „stojí na hledání nových forem nebo adaptaci formy“.⁶⁰

V kontextu kulturních válek, se někteří levicově smýšlející lidé obracejí zpět ke třicátým létům a k tehdejší Lidové frontě pod taktovkou Moskvy. Toto období bylo ostatně původcem kulturních válek vedených fašismem a proti němu.⁶¹ V obecné rovině se dá říct, že probíhající krize, která zavinila úpadek organizované práce, zplodila neokomunismus v politické teorii a v umění, a proto někteří předpokládají, že je potřeba se vrátit ke konceptu Strany. Strana ale potřebuje soudruhy. Na rozdíl od pozice oběti, kterou si často nárokují dnešní identitářská hnutí (fašistická i menšinová), „termín soudruh poukazuje na vztah a očekává jednání“, tvrdí politoložka Jodi Dean. „Soudruh nepojmenovává identitu, ale poukazuje na sdílenou politiku a společný horizont politických kroků.“⁶² I když se dílo Jodi Dean vyznačuje odmítnutím provincializace určitého bolševického univerzalizmu a uznáním jeho faktické (sebe)provincializace, její neústupnost v apelu na to, aby se vytvářely vztahy jinak než v souladu s požadavky neoliberalismu, je oprávněná. Zejména její naléhání, že pojem „soudruh pojmenovává vztahy charakterizované stejností, rovností a solidaritou. Pro komunisty je tato stejnost, rovnost a solidarita utopická a

---

⁵⁸ Raymond Williams, *Marxism and Literature*, Oxford: Oxford University Press, 1977, s. 123, přel. redakce.

⁵⁹ Tamtéž, s. 126, přel. redakce.

⁶⁰ Tamtéž, přel. redakce.

⁶¹ Viz Jekatěrina Degot a David Riff, eds., *Volksfronten/Popular Fronts*, Berlín: Hatje Cantz, 2019.

⁶² Jodi Dean, „Four Theses on the Comrade“, *e-flux journal*, č. 86 (listopad 2017), dostupné z: <https://www.e-flux.com/journal/86/160585/four-theses-on-the-comrade/>. Viz také: Jodi Dean, *Comrade: An Essay on Political Belonging*, Londýn: Verso Books, 2019, s. 14, přel. redakce.

protíná definitivnost kapitalistické společnosti“.⁶³ V kontextu dlouhodobé krize, která urychluje a přechází v katastrofu, se znovu objevuje přízrak internacionály. Jak píše Staal:

„I když byla Třetí internacionála brutálně zneužita, nedostatek transnacionálního uskupení v dnešní době ukazuje své katastrofální dopady: autoritativní kapitalistické státy, které prosazují agresivní zahraniční politiku, dominují nadnárodním obchodním a vojenským dohodám a dotují korporátní aktéry, kteří neúměrně ovlivňují naši politiku a ekonomický život. Tato realita vede ke strašným situacím, kdy obyvatelé Rojavy, kteří statečně bojovali a obětovali se pro ochranu svého multietnického a multináboženského regionu v severní Sýrii v boji proti Islámskému státu a při zakládání vlastní feministické demokracie, musejí o pomoc prosit Trumpův režim, zatímco Erdoğanův diktátorský režim jim vyhrožuje masakry. Aktivistka a myslitelka kurdského ženského hnutí Dilar Dirik tvrdí, že to byl přesně ten moment, kdy měl být povolán ‚Levicový letecký sbor‘, ale ve světě po Třetí internacionále nic takového neexistuje.“⁶⁴

Pokud „nám chybí Třetí internacionála“ v boji proti transnacionálnímu fašismu a proti té verzi neoliberální kapitalistické globalizace, která je *raison d'être* fašismu, jak by taková antifašistická a antikapitalistická internacionála vypadala? Jsou všechny takové spekulace pouhým lehkovážným sněním leninistů praktikovaným zpoza stolu? Pokud je pravice schopna vyfabulovat zlověstné nepřátele, jako je Antifa, jak pak máme tvořit kolektivní aktéry, kteří jsou zároveň fungujícími organizacemi s určitým stupněm skutečného vlivu na narativy, v nichž figurují? Lze využít mašinerii „kapitalismu dohledu“ k vytvoření rozhodovacích postupů, které by skutečně umožnily „Levicový letecký sbor“ a také nespočet méně okázalých aktivit? Právě to, že tyto otázky jsou neobratné a předběžné (a to nemluvíme o možných odpovědích), dokazuje, že se na ně máme ptát. Tím, že se ptáme a diskutujeme, nabývá tento přízrak reality a schopnosti působit. Přemýšlení o příchodu nové internacionály jako o *nerealistické nutnosti* nám může pomoci vytvořit inventuru (ne)možností a nutností, se kterými je třeba zápasit, a šancí, které stojí za to využít.

---

⁶³ Jodi Dean, *Comrade: An Essay on Political Belonging*, Londýn: Verso Books, 2019, s. 2, přel. redakce.

⁶⁴ Jonas Staal, „Transunions“, Bienále Varšava, 2019, dostupné z: <https://biennalewarszawa.pl/en/biennale-warszawa-2019/transunie-transunions>, přel. redakce.

Ještě naléhavějšími se tyto otázky staly s omezeními v roce 2020, kdy se kvůli uzavření hranic rychle obnovila silná národní suverenita a za výjimečného stavu se některé vlády a politici chovali jako parodie agambenovského vůdce, který má moc nad životem a smrtí. Ve Spojených státech lidé s neblou barvou kůže umírali na covid-19 neúměrně vůči zbytku populace. Ve stejný okamžik se dětinský diktátor pokusil potlačit protesty Black Lives Matter policejním násilím, zatímco své následovníky povzbuzoval, aby protestovali proti pandemickým opatřením jeho vlastní vlády, které nazýval zásahem do osobní svobody. Evropští neofašisté také využili této příležitosti. V Německu koalice ultrapravicových aktivistů Querfront zmobilizovala masy našťvaných občanů, ultrapravicových hipsterů, konspirátorů a antivaxerů k protestům v několika městech.⁶⁵ Vzniklo nové politické hnutí, které bylo v mnohém pouhou koronavirovou verzí islamofobní a protiimigrační Pegidy, a znovu na to politici nebyli schopni adekvátně reagovat. Do toho státy jako Rusko nebo Čína sponzorovaly koronavirovou dezinformační kampaň v Evropské unii.⁶⁶

Prohlášení o slábnutí kapitalistické globalizace ve prospěch obnovy starších forem suverenity jsou přehnaná. Mezi globálním kapitalismem a národními státy vždy existovala konfliktní spoluúčast – mnoho dnešních pravicových vlád představuje *de facto* převzetí státu finančním sektorem. Americká kampaň za „znovuotevření“ ekonomiky používala známé krajně pravicové tropy kulturních válek („vymáhání pandemických opatření je komunistické spiknutí!“) a rétoricky ji podporoval Trump a finančně a lobbisticky rodina Kochů.⁶⁷ Jak navrhuje Clover: „Musíme se přestat patlat s teorií a bez váhání pochopit, že nám kapitalismus se svým tělem

---

⁶⁵ Viz Matthias Meisner, „Wie die ARD Verschwörungstheoretikern auf den Leim ging“, *Der Tagesspiegel*, 21. 4. 2020, dostupné z: <https://www.tagesspiegel.de/gesellschaft/medien/querfrontprotest-vor-der-volksbuehne-wie-die-ardverschwoerungstheoretikern-auf-den-leim-ging/25755124.html>.

⁶⁶ Mark Scott, „Russia and China push ‘fake news’ aimed at weakening Europe: report“, *Politico*, 1. 4. 2020, dostupné z: [Russia and China push ‘fake news’ aimed at weakening Europe: report – POLITICO](#).

⁶⁷ Lisa Graves, „Who's Behind the Reopen Protests?“, *New York Times*, 22. 4. 2020, dostupné z: [Opinion | Who's Behind the 'Reopen' Protests? - The New York Times \(nytimes.com\)](#), přel. redakce.

průmyslu a korunou financí vládne; že emise „hlík“ jsou „verénní dýchací soustava; že princip *zaměstnej a rozprodej* musí být odstraněn; že přežití není možné, dokud tato soustava žije.“⁶⁸

Zatímco tři hlavní historické internacionály byly postaveny na spojenectvích mezi dělnickými hnutími v národních státech a později jejich vládami, dnes je třídní rozdělení společnosti složitější a postavení národa je méně výsadní než dříve. Už jen proto, že národní stát a jeho média jsou přirozeným prostředím pro růst fašismu. Nesnažme se spadnout do ideologie „malé je krásné“, ale přemýšlejme o aliancích a spojenectvích napříč měřítky. Konfederacionismus Murraye Bookchina⁶⁹, který se stal klíčovou osobou v revolučním procesu v Rojavě, obsahuje několik typických bodů: Bookchin navrhuje „konfederální síť obecních shromáždění“, která mohou „[redukovat] korporátní ekonomii [...] na skutečně politickou ekonomii, v níž obce, které se vzájemně ovlivňují ekonomicky i politicky, vyřeší své materiální problémy jako občanské orgány na otevřených shromážděních“.⁷⁰ Samozřejmě že analogová a situovaná, stejně jako digitální a distribuovaná shromáždění budou narážet na obrovské překážky, dokud budou existovat jako emergentní formy nebo formy, kterým se nepodaří skutečně se *vynořit*, v podmínkách skutečně existujícího neoliberalismu a fašismu.

Autoři jako Bruno Latour, Déborah Danowski a Eduardo Viveiros de Castro píšou, že opravdový konflikt jednadvacátého století není třídní boj podél bojových linií modernity, a už vůbec ne „rasové války“, o kterých fantazírují (a uskutečňují je) zastánci bělošské nadřazenosti. Tvrdí, že jde o válku mezi člověkem a pozemšťanem (*Terrans*).⁷¹ Člověk je dědicem falešného

---

⁶⁸ Joshua Clover, „The Rise and Fall of Biopolitics: A Response to Bruno Latour“, *Critical Inquiry*, 29. 3. 2020, dostupné z: [The Rise and Fall of Biopolitics: A Response to Bruno Latour | Critical Inquiry: Vol 47, No S2 \(uchicago.edu\)](https://www.jstor.org/stable/5141414), přel. redakce.

⁶⁹ Antikapitalistický teoretik Murray Bookchin pracoval s vizí konfederalismu, která měla vést k dosažení decentralizované správy socialistického systému. Popisoval systém libertariánského municipalismu, který by nahradil stát konfederací svobodných municipalit.

⁷⁰ Murray Bookchin, „Libertarian Municipalism: The New Municipal Agenda“, In: *From Urbanization to Cities*, 1987; repr., Londýn: Cassell, 1995, dostupné z: http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bookchin/libmuni.html, přel. redakce.

⁷¹ Viz Sven Lütticken, „Toward a Terrestrial“, *e-flux journal*, č. 103 (říjen 2019), dostupné z: <https://www.e-flux.com/journal/103/291974/toward-a-terrestrial/>. Latour navrhl pojem „Earthbound“, viz Bruno Latour, *Facing Gaia: Eight Lectures on the New Climatic Regime*, do angličtiny přel. Catherine Porter, Cambridge: Polity Press, 2017. Danowski a Viveiros de Castro pracují s pojmem „Terrans“, viz Déborah Danowski a Eduardo Viveiros de Castro, *The Ends of the World*, do angličtiny přel. Rodrigo Nunes, Cambridge: Polity Press, 2016.

univerzalizmu osvícenství, je to těžař a dobyvatelský panovník, který redukoval velkou část planety na *zemi nikoho* a rozdělil ji na subjekty a objekty. Pozemšťané na druhé straně představují různorodou skupinu. Zatímco postava pozemšťana je zakořeněna v domorodosti, „pozemšťanství“ by mělo být chápáno spíše jako otevřené uskupení. Dezerce z kulturních válek znamená příklon k pozemšťanství a tento proces na sebe bere podobu (mnohdy nesoudržných, mnohdy předem ztracených) mozaik menšinových komunit, pospolitých i konfliktních forem organizování a rozsáhlých sítí kolektivů.

Přestože pojmy soudruh a pozemšťan vycházejí z naprosto odlišných kontextů, při bližším pohledu je vidět, že stávání se pozemšťanem v sobě zahrnuje i stávání se soudruhem a naopak; n[□] ve smyslu jedné strany nebo centrálně řízené internacionály, ale ve smyslu sněmů a shromáždění sdružujících až příliš lidské mutanty a monstra současného kapitalismu – to vše jako součást procesu *stávání se jiným*. Pozemšťanství není jen konstruktivistickou vizí, dalo by se spíš popsat jako Merzbau.⁷² Koronavirová krize pouze prohloubila předchozí ekonomické a sociální tendence (socialismus pro bohaté a katastrofální kapitalismus pro zbytek populace) a brikoláž současných systémů produkuje více a více nejistoty. Pozemšťané jsou schopni se rozkládat a opět se skládat v družstvech, v *undercommoningových* byrokraciích a samoorganizovaných radách, zatímco prchají před skutečností, která nebere dezerci na lehkou váhu.

---

⁷² Merzbau byla instalace sestavená dadaistickým umělcem Kurtem Schwittersem v jeho hannoverském domě. Na této konstrukci Schwitters pracoval šestnáct let, kdy postupně přidával další a další části (pozn. překladatele).